

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Γ' Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Θεματική ενότητα:

Αδίδακτο κείμενο

Πλάτων, «Θεαίτητος» 161 b-e

Τίτλος:

«Είναι ο Πρωταγόρας λαϊκιστής;»

ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Είναι ο Πρωταγόρας λαϊκιστής;

Δημιουργός

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

(Προτεινόμενη) Τάξη

Γ΄ Λυκείου

Χρονολογία

Σεπτέμβριος 2012

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Αδίδακτο κείμενο: Πλάτωνας, «Θεαίτητος» 161 b - e.

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

—

Χρονική διάρκεια

6 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο τμήματος ή Wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον δάσκαλο:

Ο διδάσκων θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τον ομαδικό τρόπο εργασίας και έτοιμος να δοκιμάσει πρακτικές διαφορετικές από τις μέχρι τώρα ισχύουσες. Πρέπει, επίσης, να γνωρίζει πολύ καλά τη χρήση των ανοιχτών ηλεκτρονικών περιβαλλόντων που θα χρησιμοποιηθούν (διαδίκτυο, κειμενογράφος, λογισμικό παρουσίασης, λογισμικό κατασκευής εννοιολογικού χάρτη, λογισμικό καταγραφής ήχου, διαχείριση ιστολογίου ή ιστοσελίδας σε περιβάλλον Wiki). Απαιτείται πολύ καλή και συστηματική προετοιμασία, ικανότητα πρόβλεψης, ικανότητα σύλληψης εναλλακτικών διαδρομών, ευελιξία, πειθώ αλλά και υπομονή, ώστε να ξεπεράσει τις φοβίες ή την απροθυμία μαθητών, που βρίσκονται στον προθάλαμο των πανελληνίων εξετάσεων.

Για τον μαθητή:

Οι μαθητές θα πρέπει και αυτοί να είναι εξοικειωμένοι με τις διαδικασίες της *συνεργατικής μάθησης*, την κριτική έρευνα στο διαδίκτυο και τη χρήση βασικών εργαλείων των ΤΠΕ (κειμενογράφος, λογισμικό παρουσίασης, λογισμικό κατασκευής εννοιολογικού χάρτη, λογισμικό καταγραφής και επεξεργασίας ήχου, διαχείριση ιστολογίου).

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο σενάριο αυτό, το αδιδακτο κείμενο ([Πλάτωνας, «Θεαίτητος» 161 b-e](#)) προσεγγίζεται μαθητοκεντρικά και με τρόπο που να αναδεικνύει πρωτίστως το νόημά του, μέσω της σύνδεσής του με άλλα κείμενα γνωστά στους μαθητές και της αναγωγής του στο παρόν. Η προσέγγιση αυτή, ωστόσο, δεν απομακρύνεται από τους

βασικούς στόχους του μαθήματος της Θεματογραφίας, δηλαδή την άσκηση στη μεταφραστική δεξιότητα, τη γραμματική και το συντακτικό, στόχους τους οποίους υπηρετεί με την αξιοποίηση σύγχρονων εργαλείων των ΤΠΕ. Οι μαθητές, ξεφεύγοντας από την ανιαρή μετωπική διδασκαλία, εμπλέκονται ενεργητικά σε συγχρονικές και διαχρονικές όψεις αρχαιογνωσίας και αρχαιογλωσσίας. Διευρύνεται το πεδίο των γνώσεών τους, τις οποίες συνδέουν με εκείνες που απέκτησαν από το διδαγμένο κείμενο του εγχειριδίου «Φιλοσοφικός Λόγος». Παράλληλα, οι μαθητές συνεργάζονται στην επίλυση προβλημάτων, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες για την ουσιαστικότερη πρόσληψη του αρχαίου κειμένου. Συγγράφοντας κείμενα δοκιμακτής μορφής και αξιοποιώντας τις γνώσεις και την εμπειρία τους από το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, προβαίνουν στη γόνιμη σύζευξη της νέας ελληνικής γλώσσας με την αρχαία, αλλά και το αντίστροφο.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Είναι γνωστό ότι η ισχύουσα διδακτική πρακτική στο μάθημα της Θεματογραφίας, η οποία τείνει να φυσικοποιηθεί, διέπεται από μια «φροντιστηριακού» τύπου λογική που, μέσω της εκμάθησης κανόνων γραμματικής και συντακτικού, μηχανοποιεί τη σκέψη του μαθητή και αφυδατώνει τελείως το κείμενο. Η παρούσα διδακτική πρόταση υποδεικνύει μια εναλλακτική διαδρομή, τόσο ως προς την επιλογή του αδιδακτου κειμένου όσο και ως προς τον τρόπο προσέγγισής του. Στηρίζεται στις αρχές της υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης με σταδιακή υποχώρηση της υποστήριξης του διδάσκοντος. Αναγκαία θεωρείται η συμμετοχή και η δραστηριοποίηση του μαθητή στο πλαίσιο της ομαδικής ερευνητικής εργασίας. Ο διδάσκων παρέχει ερεθίσματα, ύλη και μεθοδολογικά εργαλεία στους μαθητές που, με την προσωπική αναζήτηση και αυτενέργεια στο πλαίσιο της ομαδοσυνεργατικής δραστηριότητας, κατακτούν δυναμικά τη γνώση και αποκτούν ερευνητικές δεξιότητες. Οι μαθητές, αξιοποιώντας τις δυνατότητες των ΤΠΕ (που διαρκώς

διευρύνονται) για ανάλυση, επεξεργασία και παρουσίαση του λόγου, αποκτούν πρόσβαση σε ποικίλους σημειωτικούς πόρους, ερευνούν, συλλέγουν υλικό και πληροφορίες, αξιολογούν, συγκρίνουν, συνθέτουν και, τελικά, δημιουργούν μέσα σε κλίμα άμιλλας. Απώτερος στόχος είναι οι μαθητές, μέσω της ουσιαστικής και όχι προσχηματικής εμπλοκής τους με συνεργατικές και ερευνητικές διαδικασίες, να αποκτήσουν ταυτότητα κριτικού υποκειμένου.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ - ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Αναμένεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να έρθουν σε επαφή και με ένα άλλο κείμενο του Πλάτωνα, μέσω του οποίου θα διευρύνουν την οπτική τους και θα συμπληρώσουν τις γνώσεις τους για την ιδεολογική αντιπαράθεση ανάμεσα στον Σωκράτη και τον Πρωταγόρα.
- Να γνωρίσουν αδρομερώς το περιεχόμενο του διαλόγου «Θεαίτητος» και τη διαλεκτική του σχέση με τον διάλογο «Πρωταγόρας».
- Να κατανοήσουν τη διαχρονική αξία του διαλόγου ως μέσου διερεύνησης και αναζήτησης της αλήθειας, εντοπίζοντας, παράλληλα, τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα ενδεχόμενα μειονεκτήματα της σωκρατικής διαλεκτικής.
- Να αντιληφθούν και να συνειδητοποιήσουν, μέσω της συνεργατικής υλοποίησης δραστηριοτήτων, ότι τα φιλοσοφικά ζητήματα που τέθηκαν στην αρχαιότητα είναι διαχρονικά και ότι πολλά από αυτά αποτελούν αντικείμενο σύγχρονου προβληματισμού, δεδομένου ότι δεν έχουν απαντηθεί πειστικά ακόμη και σήμερα.
- Να έρθουν σε επαφή με τον κόσμο των σοφιστών και να προβληματιστούν πώς είναι δυνατόν να μην έχει σωθεί κανένα έργο τους, τη στιγμή που το έργο του Πλάτωνα σώζεται στο σύνολό του, και κατά πόσο είναι θεμιτό ή ακόμη και αξιόπιστο τις όποιες πληροφορίες για την προσωπικότητα και το έργο τους να τις αντλούμε μέσα από το πλατωνικό έργο.

- Να κατανοήσουν ότι όλες οι απόψεις, ακόμη κι αν διατυπώνονται ως αξιωματικές κρίσεις, επιδέχονται αμφισβήτηση και ότι ο κριτικός έλεγχος είναι η ενδεδειγμένη στάση απέναντι στις αυθεντίες.
- Να εντοπίσουν και να επισημάνουν τα κίνητρα, τα μέσα και τον τρόπο δράσης του αρχαίου δημαγωγού, ανιχνεύοντας ομοιότητες αλλά και διαφορές με τον σύγχρονο δημαγωγό, για τον οποίο τελευταία έχει επικρατήσει ο όρος «λαϊκιστής».

Γνώσεις για τη γλώσσα

Αναμένεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να συνδέουν τη μορφή και τις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές με το περιεχόμενο του κειμένου.
- Να ανιχνεύουν την παρουσία σχημάτων λόγου, στοιχείων της λογοτεχνικότητας, της προφορικότητας, αλλά και το ειδικό λεξιλόγιο του συγκεκριμένου κειμενικού είδους.
- Να είναι σε θέση να αποδομούν τον μακροπερίοδο λόγο, εντοπίζοντας τα στοιχεία της μικροδομής και της μακροδομής του κειμένου.
- Να είναι σε θέση να εντοπίζουν και να αιτιολογούν τη χρήση της παρατακτικής και της υποτακτικής σύνδεσης στο αρχαίο κείμενο.
- Να εξοικειωθούν με τη μέθοδο της «κατά κώλα» μεταγραφής του αρχαίου κειμένου.
- Να εντοπίζουν την παρουσία των λέξεων του αρχαίου κειμένου σε ομόρριζες, παράγωγες ή σύνθετες λέξεις της νέας ελληνικής.
- Να ασκηθούν στη μεταφραστική δεξιότητα και να είναι σε θέση να αιτιολογούν τις μεταφραστικές τους επιλογές. Αναμένεται να κατανοήσουν ότι από μόνη της η μεταφραστική απόπειρα προσδίδει αυτόματα το στοιχείο της υποκειμενικότητας στην τελική απόδοση του νοήματος.

- Να ανακαλύψουν και να κατανοήσουν τον μηχανισμό μετατροπής της ευθείας ερωτηματικής πρότασης σε πλάγια ερωτηματική πρόταση και το αντίστροφο, συγκρίνοντάς τον με τον αντίστοιχο μηχανισμό της νέας ελληνικής.

Γραμματισμοί

Αναμένεται οι μαθητές /μαθήτριες:

- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους του διαδικτύου, αλλά και να επιλέγουν τα κατάλληλα ψηφιακά εργαλεία για τη δημιουργική προσπέλαση των αρχαίων κειμένων.
- Να ασκηθούν στην ερευνητική αναζήτηση, στη συγκριτική παράθεση των δεδομένων, στην τεκμηρίωση και, τελικά, στην κριτική στάση απέναντι σε αντικρουόμενες ή αντιφατικές πληροφορίες.
- Να αξιοποιούν τις ΤΠΕ για την ανάλυση, την επεξεργασία και τη διαγραμματική απόδοση του αρχαίου κειμένου.
- Να ασκηθούν στην αναγνωστική δεξιότητα και στη δραματική εκφορά του λόγου με την αξιοποίηση της προφορικότητας του συγκεκριμένου κειμενικού είδους.
- Να ανιχνεύουν την ειρωνεία, την αμφισβήτηση και να αξιολογούν τη συλλογιστική πορεία για τον εντοπισμό πιθανού νοηματικού άλματος που απομακρύνει την αλήθεια.
- Να οπτικοποιούν το περιεχόμενο με την παραγωγή πολυμεσικού υλικού, που θα συνδυάζει τη συμπυκνωμένη γνώση και τη λακωνική διατύπωση με την κατάλληλη οπτικοακουστική «ένδυση».
- Να προχωρούν επαγωγικά με τη χρήση παραδειγμάτων στην εξαγωγή του κανόνα ή στην καταγραφή των ακολουθητέων βημάτων μιας αυστηρά καθορισμένης λογικής διαδικασίας.

- Να εργάζονται ομαδικά, για να συνεισφέρουν στην επίτευξη του κοινού στόχου, αλλά και να αναπληρώνουν τις ελλείψεις τους με τη συνεργασία και τη διομαδική επίδραση.

Διδακτικές πρακτικές

Μέσω της υλοποίησης του σεναρίου αναμένεται οι μαθητές να αναπτύξουν τη δεξιότητα της συνεργασίας και τη στάση της αυτενέργειας για την επιτυχή προσπέλαση της γνώσης και την επίλυση προβλημάτων. Καθώς οι δραστηριότητες των ομάδων είναι αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοτροφοδοτούμενες, αναμένεται η ενίσχυση της υπευθυνότητας των μαθητών και της ανάληψης δημιουργικών πρωτοβουλιών.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο φιλόλογος που διδάσκει το μάθημα της Θεματογραφίας στο λύκειο είναι η ανάγκη να θυσιάζεται το νόημα του κειμένου, προκειμένου να δοθεί έμφαση στη μηχανική μετάφραση και τη διδασκαλία της γραμματικής και του συντακτικού. Αναγκαστικά, τα κείμενα που θα επιλεγούν θα πρέπει να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις: νοηματική αυτοτέλεια, παρουσία κάποιου γραμματικοσυντακτικού φαινομένου, που μέσω του κειμένου θα φωτιστεί, συγκεκριμένος βαθμός δυσκολίας κ.ά. Όσο πιο πολλές προϋποθέσεις πληροί το απόσπασμα, τόσο πιο επιτυχημένη κρίνεται η επιλογή του.

Αν ρίξει κανείς μια ματιά στις υπάρχουσες θεματογραφίες, θα διαπιστώσει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις το κείμενο επιλέγεται από την αρχή μιας μεγάλης παραγράφου και διακόπτεται, με τρόπο βίαιο, μόλις συμπληρωθούν εννέα με δέκα σειρές. Αναπόφευκτα, λοιπόν, το κείμενο αποκόπτεται από το κυρίως σώμα του, απονοηματοδοτείται τελείως και η όποια αποσπασματική μετάφρασή του κατ' ανάγκη αποκτά χαρακτηριστικά ξύλινου λόγου.

Προβληματική είναι, επίσης, η σχέση του αδίδακτου κειμένου με το διδαγμένο, καθώς στο δεύτερο παρατηρείται σχολαστική ενασχόληση ακόμη και με την παραμικρή λεπτομέρεια, με στόχο την ανίχνευση κάποιας πρόθεσης ακόμη και στο «τυχαίο», γεγονός που κουράζει τους μαθητές, εγκλωβίζοντάς τους στη μελέτη της ανώφελης λεπτομέρειας. Έτσι, λοιπόν, βρίσκονται αντιμέτωποι με δυο διαφορετικές προσεγγίσεις, αδυνατώντας να κατανοήσουν την ενότητα του αρχαίου πολιτισμού αλλά και την άρρηκτη σχέση των κειμένων αυτών με το ιστορικό πλαίσιο που τα δημιούργησε. Το αποτέλεσμα; Γνώσεις αποσπασματικές και ασύνδετες, γνώσεις αντιφατικές συγκεχυμένες, γνώσεις περιττές ή άχρηστες στη συνείδηση των πολλών, καταδικασμένες στη λήθη.

Επιβάλλεται, λοιπόν, το αδίδακτο κείμενο να μπορεί να «συνομιλήσει» και με άλλα αρχαία κείμενα, γνωστά ήδη στους μαθητές. Μόνο έτσι το αδίδακτο κείμενο θα καταστεί ελκυστικό και η μελέτη του λυσιτελής, καθώς το νόημα, οικείο πλέον, δε θα θυσιάζεται στον βωμό της γλωσσικής κατάκτησης του κειμένου. Μια πρόσθετη πληροφορία, μια διαφορετική οπτική, μια αντίθετη γνώμη ασφαλώς συμβάλλει πολλαπλά στην άσκηση αλλά και στην ενδυνάμωση της συνθετικής και κριτικής σκέψης.

Για να καταστεί ένα κείμενο θεματογραφίας ελκυστικό, θα πρέπει να μπορεί να διαλέγεται και με το παρόν. Προβαλλόμενο στο παρόν, το αρχαίο κείμενο προσεγγίζεται σε άλλη διάσταση. Θα αποκτήσει «πνοή ζώσα» που θα οδηγήσει στη δημιουργική σύζευξη παρελθόντος – παρόντος, με την κατανόηση όλων εκείνων των στοιχείων της ανθρώπινης φύσης που διέπονται από το στοιχείο της ρευστότητας και της μεταβλητότητας, αλλά και εκείνων που παραμένουν σταθερά ή αναλλοίωτα ως πάγια ανθρώπινα χαρακτηριστικά ή αναπόδραστες καταστάσεις στην αέναη πορεία του χρόνου.

Βέβαια, δεν πρέπει να ξεχνάμε και τον σκοπό του μαθήματος της Θεματογραφίας, που συνδέεται με τη γλωσσική κατάκτηση, την κατανόηση των γραμματικών και συντακτικών δομών του αρχαίου λόγου.

Η επιλογή του θέματος έγινε με τα εξής κριτήρια: α) Το συγκεκριμένο κείμενο μπορεί να προσφέρει πρόσθετες πληροφορίες, να διευρύνει την οπτική των μαθητών και γενικά να «συνομιλήσει» με άλλα αποσπάσματα φιλοσοφικού λόγου που διδάσκονται οι μαθητές στη Γ΄ Λυκείου. β) Προσφέρει δυνατότητες αποδόμησης μακροπεριόδου λόγου. γ) Στο κείμενο εμφανίζονται πολλά είδη δευτερευουσών προτάσεων και πολλές ευθείες ερωτηματικές προτάσεις, πολλά επίθετα και ποικιλία ρηματικών τύπων. δ) Το λεξιλόγιο είναι συνηθισμένο, οπότε οι μαθητές δεν αποθαρρύνονται, καθώς επεξεργάζονται ένα κείμενο που είναι στα «μέτρα» τους.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Η πρόταση αυτή δε διαταράσσει τα ισχύοντα στο σχολείο, αν και φιλοδοξεί να τα αποφυσικοποιήσει. Οι μαθητές, στο πλαίσιο του μαθήματος «Φιλοσοφικός Λόγος», διδάσκονται ήδη αποσπάσματα από τον [«Πρωταγόρα»](#) του Πλάτωνα, με τα οποία το εξεταζόμενο κείμενο μπορεί να «διαλεχθεί» σε διάφορα επίπεδα (γλώσσα, περιεχόμενο, κειμενικό είδος, αφηγηματική τεχνική κλπ.). Εκτός από την πολύπλευρη θέαση του νοήματος του κειμένου, οι μαθητές θα ασκηθούν στη μετατροπή των ευθειών ερωτηματικών προτάσεων σε πλάγιες (και το αντίστροφο), αφού οδηγηθούν επαγωγικά στην εξαγωγή των αντίστοιχων κανόνων. Η χρονική υπέρβαση δημιουργεί, βέβαια, κάποιο πρόβλημα, ωστόσο η προστιθέμενη αξία του σεναρίου δεν είναι δίκαιο να αποτιμηθεί με κριτήρια ποσοτικά. Καταλληλότερος χρόνος για την υλοποίηση του σεναρίου θεωρείται το πρώτο δεκαήμερο του Νοεμβρίου, ώστε οι μαθητές να έχουν μελετήσει ήδη τα αποσπάσματα από τον «Πρωταγόρα» του Πλάτωνα. Καλό είναι, επίσης, στα προηγούμενα μαθήματα να έχουν διδαχθεί οι δευτερεύουσες προτάσεις (ιδιαίτερα οι πλάγιες ερωτηματικές) στο συντακτικό και στη γραμματική τα παραθετικά των επιθέτων και των επιρρημάτων.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Αναμένεται με τη χρήση των ΤΠΕ οι μαθητές να αξιοποιήσουν ποικίλους ψηφιακούς πόρους αλλά και εργαλεία για την άντληση αυθεντικού υλικού και χρήσιμων

πληροφοριών. Έτσι, θα επεξεργαστούν (αποδόμηση και ανασύνθεση) το αρχαίο κείμενο, θα συνθέσουν, θα παρουσιάσουν και θα αποτυπώσουν ψηφιακά (ανάρτηση στο διαδίκτυο) το υλικό που θα παραγάγουν στο πλαίσιο της υλοποίησης των δραστηριοτήτων του σεναρίου.

Θα αξιοποιηθούν επιλεγμένοι δικτυακοί τόποι (η [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα](#), η ψηφιακή βιβλιοθήκη [Perseus](#), το [ηλεκτρονικό φροντιστήριο](#) του Υπουργείου Παιδείας, η [Βικιθήκη](#), η [Βικιπαίδεια](#)), λογισμικά επεξεργασίας, σύνθεσης και προβολής (κειμενογράφος, [Inspiration](#) ή [CmapTools](#), λογισμικό παρουσιάσεων) και λογισμικό επεξεργασίας ήχου ([Audacity](#)).

Η προστιθέμενη αξία των Νέων Τεχνολογιών συνίσταται στις δυνατότητες που προσφέρουν για αυτενέργεια και συνεργασία των μαθητών. Έχοντας στη διάθεσή τους πληθώρα πληροφοριών αλλά και εργαλείων για έρευνα και επεξεργασία, μετατρέπονται σε ενεργά υποκείμενα της μαθησιακής πράξης. Οι Νέες Τεχνολογίες σπάνια χρησιμοποιούνται για τη γλωσσική προσπέλαση των αρχαίων κειμένων, οπότε αναμένεται να τονωθεί το ενδιαφέρον ως συνακόλουθο της περιέργειας και της πρόκλησης και με δεδομένο ότι η παραδοσιακή διδασκαλία θέλει το μαθητή καλό ακροατή. Έτσι, ο τελευταίος ωθείται στο περιθώριο της διδακτικής πράξης, πρακτική που υπαγορεύεται από τις συμπληγάδες των πανελληνίων εξετάσεων και την κυριαρχία της «φροντιστηριακής» αντίληψης του μαθήματος, στο πλαίσιο ενός γενικότερου κλίματος ωφελιμισμού και χρησιμοθηρίας.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Έκφραση – Έκθεση Γ΄ Λυκείου: Η Πειθώ – Γ΄: [«Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου»](#)

[Φιλοσοφικός Λόγος](#) Γ΄ Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Ψηφιακό Σχολείο - Ψηφιακά Εκπαιδευτικά Βοηθήματα: [Φιλοσοφικός Λόγος Γ΄ Λυκείου](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Perseus Digital Library [Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα]:

-Διογένης Λαέρτιος, [«Βίοι Φιλοσόφων» 9.8.51 – 52](#). Στο *Diogenes Laertius. Lives of Eminent Philosophers*. 1972 [1925]. Ed. R. D. Hicks, Cambridge, MA: Harvard University Press.

-Πλάτων, [«Θεαίτητος» 161 b-e](#). Στο *Platonis Opera*, vol. I-V. 1900-1907. Ed. J. Burnet Oxford University Press.

Πλάτων, [«Θεαίτητος» 161 b-e](#). Στο *Platonis Opera*, vol. I-V. 1900-1907. Ed. J. Burnet. Oxford University Press [Βικιθήκη: Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη]

Πλάτων, [«Πρωταγόρας» 317e–320c](#). Στο *Platonis Opera*, vol. I-V. 1900-1907. Ed. J. Burnet. Oxford University Press [Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα]

Πλάτωνος, [«Θεαίτητος»](#). 1910. Μτφρ. Κ. Ζάμπα. Αθήνα: Γ. Φέξη [“Hellenica World”]: Ιστοχώρος για τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό – Υπεύθ. Μ. Lahanas].

Πλάτωνος, [«Θεαίτητος»](#). χ.χ. Απόδοση στα νέα ελληνικά. [«Ο Λύχνος» Βιβλιοθήκη – Μουσεία Γραπτού Λόγου].

Σέξτος ο Εμπειρικός, «Προς Λογικούς» Α'. 1998. Μτφρ. Α.-Μ. Καραστάθη. Αθήνα: Κάκτος.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Τραγούδια/ Ηχητικά αποσπάσματα

Πλάτων, [«Θεαίτητος» 161 b-e](#) (απόσπασμα), ανάγνωση: Στάθης Παπακωνσταντίνου [πηγή: «Φιλολογικά Βήματα στο Web». Ιστοχώρος του Στ. Παπακωνσταντίνου - Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

Ιστοσελίδες

Ασωνίτης, Α. [«Είναι τα βιβλία άνθρωποι»](#), εφημ. «Ελευθεροτυπία», 05/02/2010.

[Audacity](#) [Ελεύθερος Επεξεργαστής Ήχου και Ηχογράφος]

[CmapTools](#) [Ελεύθερο λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών]

[Ελληνική Βικιπαίδεια](#) [Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

[Google](#) [Μηχανή αναζήτησης]

[Inspiration](#) [Ελεύθερο λογισμικό κατασκευής εννοιολογικών χαρτών].

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]: [Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας](#)

[Φιλολογικά Βήματα στο Web](#) [Ιστοχώρος του Στ. Παπακωνσταντίνου - Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο]. [21/11/2012]

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Οι μαθητές χωρισμένοι σε τέσσερις ομάδες των τεσσάρων ατόμων υλοποιούν δραστηριότητες που περιγράφονται λεπτομερώς στα Φύλλα Εργασίας. Πρόσβαση στην ψηφιακή μορφή του αρχαίου κειμένου οι μαθητές αποκτούν είτε μέσω της ιστοσελίδας [Βικιθήκη](#) είτε μέσω της ψηφιακής βιβλιοθήκης [Perseus](#). Ειδικότερα η δεύτερη αναμένεται να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μαθητών για την λεπτομερή αλλά και συστηματική μελέτη των αρχαίων κειμένων από ένα μη ελληνικό πανεπιστήμιο. Διαβάζοντας ή ακούγοντας για πρώτη φορά το κείμενο οι μαθητές δεν το νιώθουν τελείως «ξένο». Υπάρχει ο διαλογικός χαρακτήρας των έργων του Πλάτωνα, λεξιλόγιο συνηθισμένο και πρόσωπα που τα έχουν συναντήσει στον «Πρωταγόρα». Έτσι, λοιπόν, δημιουργείται μια γέφυρα, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η σύνδεση του αδιδακτου κειμένου με τα φιλοσοφικά κείμενα που διδάσκονται συστηματικά οι μαθητές της Γ΄ Λυκείου. Πιο συγκεκριμένα, μετά από μια πρώτη επαφή με το κείμενο και το χωρισμό του σε δύο ευρύτερες νοηματικές ενότητες:

- Η πρώτη ομάδα αναλαμβάνει να μεταφράσει το πρώτο μέρος του κειμένου μετά από πολλαπλές αναγνώσεις, με τρόπο κάπως ελεύθερο.

- Η δεύτερη ομάδα αναλαμβάνει να μεταφράσει πιστά κατά λέξη το πρώτο μέρος του κειμένου δίνοντας έμφαση στο συντακτικό.
- Η τρίτη ομάδα αναλαμβάνει να μεταφράσει το δεύτερο μέρος του κειμένου μετά από πολλαπλές αναγνώσεις, με τρόπο κάπως ελεύθερο.
- Η τέταρτη ομάδα αναλαμβάνει να μεταφράσει το δεύτερο μέρος του κειμένου, δίνοντας έμφαση στο συντακτικό.

Στο τέλος, οι ομάδες αξιολογούν τη μετάφρασή τους και τη συγκρίνουν με άλλες τρεις, λαμβάνοντας με τον τρόπο αυτό ισχυρή ανατροφοδότηση.

Σε κάθε ομάδα, εκτός από τον κύριο στόχο, που είναι η επιτυχής απόδοση του κειμένου στη νέα ελληνική, ανατίθεται και η εκπόνηση σειράς δραστηριοτήτων που αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες. Οι δραστηριότητες αυτές, αφού κοινοποιηθούν στην ολομέλεια του τμήματος, μετά τις σχετικές διορθώσεις αναρτώνται στο διαδίκτυο. Επειδή η διδασκαλία του αρχαίου κειμένου συνδυάζεται και με τη διδασκαλία ενός γραμματικοσυντακτικού φαινομένου, βασική επιδίωξη του σεναρίου αποτελεί η κατασκευή από τους ίδιους τους μαθητές ενός διαγραμματικού οδηγού με τα βήματα που πραγματοποιούνται για την ορθή μετάβαση από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο.

Η ορθή ανάγνωση, ιδιαίτερα ενός κειμένου στο οποίο κυριαρχεί ο μακροπερίοδος λόγος, αποβαίνει παράγοντας διευκολυντικός στην πρόσληψη του αρχαίου κειμένου. Στο πλαίσιο της παραδοσιακής διδασκαλίας, η ανάγνωση του κειμένου γίνεται από τον διδάσκοντα, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζεται το επιθυμητό αποτέλεσμα, καθώς οι μαθητές δεν έχουν τον απαιτούμενο χρόνο, ανακαλώντας αυτόματα κατακερματισμένες πληροφορίες, να εξοικειωθούν με τα χωροχρονικά πλαίσια του κειμένου. Για αυτόν τον λόγο, θα δοθεί στις ομάδες ηχητικό αρχείο με ορθή ανάγνωση του κειμένου, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να το ακούσουν όσες φορές το επιθυμούν. Τέλος, για την κατάκτηση της αναγνωστικής δεξιότητας ζητείται από κάθε ομάδα να κατασκευάσει συνεργατικά το δικό της ηχητικό αρχείο με την ορθή ανάγνωση.

Ως βασικό στοιχείο της επεξεργασίας επιλέγεται η «κατά κόλα» μεταγραφή του κειμένου, με στόχο τη διάκριση μικρότερων ή μεγαλύτερων νοημάτων και την ανάδειξη των εμφάσεων. Με τις κατάλληλες επισημάνσεις ή και μετακινήσεις λέξεων θα φωτιστούν οι αρμοί, οι αντιθέσεις και οι συμμετρίες του κειμένου. Θα αναζητηθούν τα πρωτεύοντα νοήματα στις κύριες προτάσεις, τα δευτερεύοντα στις δευτερεύουσες προτάσεις, τα τριτεύοντα στις μετοχικές προτάσεις και τα συμπληρωματικά στους προσδιορισμούς. Στη συνέχεια, με τη βοήθεια λογισμικών κατασκευής εννοιολογικού χάρτη θα επιχειρηθεί η διαγραμματική παρουσίαση των δομικών χαρακτηριστικών του κειμένου και η συντακτική ανάλυση επιλεγμένων προτάσεων.

Βασικό στοιχείο του σωκρατικού λόγου είναι η ερώτηση και η απορία. Το πρώτο γίνεται φανερό από τη συχνή παρουσία του ερωτηματικού και το δεύτερο με την ευρύτατη χρήση τύπων του ρήματος «θαυμάζω». Κρίνεται σκόπιμο, λοιπόν, να μελετήσουν οι μαθητές τις ευθείες ερωτήσεις και να ασκηθούν στη μετατροπή τους σε πλάγιες, αξιοποιώντας τη θεωρία του σχολικού εγχειριδίου, αλλά και του υλικού που υπάρχει στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα.

Το κείμενο προσφέρεται, επίσης, για επανάληψη στους αρχικούς χρόνους και στην κλίση γνωστών και συνηθισμένων ρημάτων, αλλά και για εξάσκηση στα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων, που τους είναι ήδη γνωστά. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω ασκήσεων που θα δημιουργήσουν οι ίδιοι οι μαθητές, για να τις επιλύσουν οι συμμαθητές τους.

Το αρχαίο κείμενο, όμως, δεν είναι μόνο γλώσσα, είναι και νόημα και περιεχόμενο, στοιχεία που δε λαμβάνονται καθόλου υπόψη από την ισχύουσα διδακτική πρακτική. Μια σειρά δραστηριοτήτων, διαφορετικών για κάθε ομάδα, που περιέχονται στο τελευταίο Φύλλο Εργασίας, έχουν ως στόχο την ανάδειξη του νοήματος του κειμένου και την προσέγγισή του με σύγχρονη οπτική. Στη φάση αυτή, παράγονται κείμενα δοκιμακού τύπου στο πλαίσιο της διαθεματικότητας (Έκφραση - Έκθεση).

Για τον έλεγχο της εμπέδωσης και την αποτίμηση της προσπάθειας, προβλέπεται η επίλυση ενός σύνθετου ηλεκτρονικού τεστ, ενώ για την αξιολόγηση οι μαθητές συμπληρώνουν ανώνυμα ένα έντυπο ή ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο που έχει κυρίως ανατροφοδοτικό χαρακτήρα.

Ακολουθεί λεπτομερής παρουσίαση της διδακτικής πρότασης:

Σε τμήμα δεκαέξι (16) μαθητών (αριθμός απόλυτα φυσιολογικός για τμήμα κατεύθυνσης της Γ΄ Λυκείου) οι μαθητές χωρίζονται σε τέσσερις ομάδες, με κριτήριο την ισόρροπη και συμμετρική κατανομή του επιπέδου γνώσεων και την επιθυμητή για τον διδάσκοντα διασπορά των δεξιοτήτων. Ο χώρος υλοποίησης μπορεί να είναι το σχολικό εργαστήριο ή ακόμη και η μαθητική αίθουσα, εφόσον διαθέτει διαδραστικό πίνακα ή βιντεοπροβολέα, ασύρματο διαδίκτυο και σε κάθε ομάδα αντιστοιχεί τουλάχιστον ένας φορητός υπολογιστής.

Είναι σαφές ότι στους μαθητές της Γ΄ Λυκείου επικρατεί το άγχος των πανελληνίων εξετάσεων και, κατ' επέκταση, το ωφελμιστικό πνεύμα, που εκφράζεται με την επιθυμία για διδασκαλία «φροντιστηριακού» τύπου. Υπό αυτές τις συνθήκες, η εισαγωγή των ΤΠΕ πιθανόν να αντιμετωπιστεί αρνητικά από τους μαθητές και να μην τύχει της προσδοκώμενης υποδοχής, δεδομένου ότι υπάρχει απομάκρυνση από τα παραδοσιακά πρότυπα και απαιτείται προσπάθεια και ενεργητική συμμετοχή. Για την αποφυγή αυτού του κινδύνου, είναι πολύ σημαντικό όλες οι δραστηριότητες να υλοποιηθούν στο σχολείο και να μην μεταφέρονται ως εργασίες στο σπίτι.

Έτσι, λοιπόν, είναι πολύ σημαντικό να πεισθούν οι μαθητές ότι το όλο εγχείρημα αξίζει τον κόπο και ότι θα υπάρξει για αυτούς προστιθέμενη αξία που δε θα περιορίζεται αποκλειστικά στο επίπεδο των γνώσεων. Στόχος είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές τις δυνατότητες που παρέχουν οι ΤΠΕ για μια πιο ουσιαστική προσπέλαση των αρχαίων κειμένων και να απολαύσουν ως μια ευχάριστη περιπέτεια μια διαφορετική διδακτική πρακτική.

Η υλοποίηση της διδακτικής πρότασης γίνεται σε τέσσερις φάσεις με Φύλλα που άλλοτε είναι κοινά και άλλοτε διαφορετικά για κάθε ομάδα.

Α' Φάση:

Γνωριμία με το κείμενο, αναγνωριστική προσέγγιση, συσχετισμός με το γνωστό

Σε αυτή τη φάση, διάρκειας μίας ώρας, [το Φύλλο Εργασίας](#) είναι κοινό για όλες τις ομάδες, με στόχο να δημιουργηθεί το αναγκαίο κοινό υπόβαθρο από το οποίο θα ξεκινήσουν και στο οποίο θα καταλήξουν οι επιμέρους δραστηριότητες.

Αρχικά, οι ομάδες μεταφέρουν στον υπολογιστή τους από το διαδίκτυο το αρχαίο κείμενο και το μορφοποιούν κατάλληλα. Η δραστηριότητα αυτή είναι απλή και δεν αναμένεται να διαρκέσει πάνω από τρία λεπτά (3'). Ο διδάσκων προσφέρει βοήθεια, εάν και εφόσον χρειαστεί. Είναι πολύ σημαντικό να δοθούν περισσότεροι του ενός διαδικτυακοί σύνδεσμοι για τη μεταφορά του αρχαίου κειμένου στον υπολογιστή των μαθητών, προκειμένου να διαπιστωθεί από τους μαθητές η πυκνή παρουσία των αρχαίων κειμένων στο διαδίκτυο, κυρίως σε αγγλόφωνους ιστότοπους, γεγονός που αποδεικνύει και την αξία των κειμένων αυτών.

Στη συνέχεια, οι μαθητές εύκολα ξεχωρίζουν τα πρόσωπα του κειμένου, (Σωκράτης, Πρωταγόρας, Θεαίτητος), ανακαλώντας γνώσεις για αυτά από τα φιλοσοφικά κείμενα. Στη φάση αυτή, επιτυγχάνεται η σύνδεση της διδασκαλίας του «άγνωστου» κειμένου με το «γνωστό» και κεντρίζεται το ενδιαφέρον των μαθητών. Μπορεί, με υποκίνηση του διδάσκοντος, να γίνει κάποια σχετική συζήτηση που δε θα ξεπερνά σε διάρκεια τα πέντε λεπτά (5'), με στόχο την ενεργοποίηση των «αδύναμων» ή αδιάφορων μαθητών.

Ο Πρωταγόρας και ο Θεαίτητος διαφέρουν ως προς την αφηγηματική τεχνική. Ήδη οι μαθητές γνωρίζουν από το σχολικό εγχειρίδιο την αφηγηματική τεχνική του Πρωταγόρα σε επίπεδο καθαρά θεωρητικό μέσω της απομνημόνευσης. Η σχετική δραστηριότητα που είναι σχετικά απλή στοχεύει στην πληρέστερη κατανόηση και τον εντοπισμό των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε τεχνικής, μέσω της συγκριτικής

έρευνας και της συνθετικής απεικόνισης των πορισμάτων. Οι ΤΠΕ εδώ αξιοποιούνται σε μορφή καθαρά εργαλειακή. Αναμένεται οι μαθητές να μάθουν να επιβεβαιώνουν με στοιχεία τις θεωρητικές τους γνώσεις και να αξιοποιούν τον κειμενογράφο ή τα υπολογιστικά φύλλα για σύγκριση, τεκμηρίωση, εξαγωγή και παρουσίαση ασφαλών συμπερασμάτων. Στο πλαίσιο της διαθεματικότητας (Έκφραση- Έκθεση), καλούνται οι μαθητές να καταγράψουν τα πορίσματά τους σε μια παράγραφο αναπτυγμένη με τη μέθοδο της σύγκρισης – αντίθεσης.

Τα έργα του Πλάτωνα έχουν διαλογική μορφή και, κατά συνέπεια, κυρίαρχο είναι το στοιχείο της προφορικότητας. Με δεδομένο ότι κάθε γένος και είδος αρχαίου κειμένου εμπεριέχει, λίγο πολύ, και τη «μέθοδο» ανάγνωσής του, ζητείται από τους μαθητές να εντοπίσουν τα στοιχεία της προφορικότητας και της διαλογικότητας (κλητικές προσφωνήσεις, β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο, ατελείς προτάσεις, ήπια ή έντονα ερωτήματα κλπ.) και, στη συνέχεια, να προβούν σε αντίστοιχου τύπου αναγνώσεις υποδυόμενοι ρόλους. Για κάθε ενδεχόμενο προσφέρεται και μια ανάγνωση έτοιμη. Η δραστηριότητα αυτή στοχεύει να μυήσει τους μαθητές και σε διαφορετικού τύπου αναγνώσεις και προσεγγίσεις του αρχαίου κειμένου (ανάλογα πάντα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του) εκτός από τη γραμματικοσυντακτική ανάλυση. Η καλύτερη αναγνωστική «εκδοχή» κάθε ομάδας θα καταγραφεί σε ηχητικό αρχείο. Το ίδιο θα επαναληφθεί και στο τέλος του σεναρίου, δηλαδή οι ομάδες θα ξαναδιαβάσουν το αρχαίο κείμενο, γνωρίζοντας πλέον το περιεχόμενο και το νόημά του. Με την κατάδειξη της διαφοράς αναμένεται να αποκομίσουν χρήσιμα συμπεράσματα σε ό,τι αφορά τη σχέση ορθής ανάγνωσης και βαθμού κατανόησης.

Η πρώτη γνωριμία με το κείμενο τελειώνει με την αναζήτηση πληροφοριών για τον διάλογο «Θεαίτητος» -ώστε να γίνει κατανοητή η σχέση του αποσπάσματος με το όλον- και σύντομο βιογραφικό για τα πρόσωπα που συμμετέχουν.

Με την ολοκλήρωση της πρώτης ώρας, αναμένεται οι μαθητές να έχουν μια πρώτη επαφή με το κείμενο, τα διαλεγόμενα πρόσωπα, την αφηγηματική τεχνική και, ενδεχομένως, με μια αμυδρή εικόνα για το περιεχόμενό του. Μέσω της

αναπόδραστης σύνδεσης με τον πλατωνικό «Πρωταγόρα», αναμένεται να τονωθεί το ενδιαφέρον το μαθητών, αφού δε θα νιώσουν πως το περιβάλλον είναι «άγνωστο». Με την ολοκλήρωση του σεναρίου, προσδοκείται οι μαθητές να διευρύνουν την οπτική τους στα διάφορα φιλοσοφικά ζητήματα που αναφέρονται στον «Πρωταγόρα», να τεκμηριώνουν θεωρητικά σχήματα, να συγκρίνουν και να αξιολογούν ιδέες, απόψεις, συμπεριφορές και στάσεις και να προβάλλουν αυτά τα ζητήματα στο παρόν.

Ενδεχομένως οι δραστηριότητες της πρώτης διδακτικής ώρας να δίνουν την εντύπωση ότι ξεφεύγουν από τους σκοπούς του μαθήματος και τις ακολουθούμενες συμπεριφοριστικού τύπου πρακτικές, ωστόσο επιλύουν δυο εγγενή προβλήματα της διδασκαλίας του αδίδακτου κειμένου: την αποσύνδεσή του από τον ίδιο του τον αποσπασματικό χαρακτήρα και από το διδαγμένο κείμενο. Η γλωσσική κατάκτηση του κειμένου από τους μαθητές θα γίνει στο επόμενο διδακτικό δίωρο, που για λόγους μεθοδολογίας πρέπει να είναι συνεχές. Είναι πολύ σημαντικό η μετάβαση από το πρώτο Φύλλο που είναι κοινό για όλες τις ομάδες στο δεύτερο που είναι διαφορετικό για κάθε ομάδα να γίνει ομαλά και μεθοδικά.

Μεταβαίνοντας από το πρώτο στο δεύτερο Φύλλο Εργασίας:

Πριν να παραδώσουν οι ομάδες στον διδάσκοντα ή να αναρτήσουν σε καθορισμένο διαδικτυακό τόπο τα συμπληρωμένα Φύλλα Εργασίας, απαντούν εμπειριστικά σε απλές ερωτήσεις σχετικά με το αν ο λόγος του κειμένου είναι μακροπερίοδος ή βραχυπερίοδος, αν κυριαρχεί η παρατακτική ή η υποτακτική σύνδεση και αν το κείμενο θα μπορούσε να καταταχθεί σε επιμέρους ενότητες με βάση κάποιο σκεπτικό ή κριτήριο. Αφού δοθούν οι σχετικές απαντήσεις και το κείμενο χωριστεί εύκολα σε δύο ενότητες, δίνονται τα Φύλλα Εργασίας στις ομάδες μετά από κλήρωση, τόσο σε έντυπη όσο και σε ηλεκτρονική μορφή. Είναι πολύ σημαντικό οι ομάδες να γνωρίζουν τις δραστηριότητες και των άλλων ομάδων, ώστε να αποκτήσουν μια ολιστική αντίληψη για το εύρος και τη σκοποθεσία της διδακτικής πρότασης.

Επειδή οι μαθητές με βάση την ακολουθούμενη διδακτική πρακτική στη διδασκαλία του αδιδακτου κειμένου μεταφέρουν ένα μέρος των εργασιών τους στο σπίτι, κρίνεται σκόπιμο να ανατεθεί για το σπίτι η μελέτη κάποιων απλών στοιχείων ή πηγών που θα τους βοηθήσουν στην περαιτέρω κατανόηση του κειμένου. Καλή είναι, επίσης, και μια πρώτη, έστω επιδερμική, επαφή με το σύνολο του κειμένου, ώστε να αποκτήσουν τη σχετική εξοικείωση με την ατμόσφαιρα του κειμένου. Η ατομική ενασχόληση του μαθητή με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα μπορεί να κινείται σε προαιρετική βάση, ωστόσο πρέπει να είναι σύντομη, ώστε να μην αποβεί κοπιαστική, αφού στοχεύει αποκλειστικά στην επέκταση της δυνατότητας των ατομικών συνεισφορών στην ομαδική δραστηριότητα, που αποτελεί και τη βασική παράμετρο της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης.

Β' Φάση

Αποδόμηση του κειμένου και μεταφραστική απόπειρα

Στη φάση αυτή, που διαρκεί δυο συνεχόμενες διδακτικές ώρες, οι ομάδες επιχειρούν να αποδομήσουν το κείμενο και, στη συνέχεια, να προχωρήσουν στη μετάφραση. Η πρώτη και η δεύτερη ομάδα ασχολείται με την πρώτη ενότητα του κειμένου, ενώ η τρίτη και η τέταρτη ομάδα με τη δεύτερη ενότητα. Ένα μέλος κάθε ομάδας ενημερώνει προφορικά τον καθηγητή αλλά και τις άλλες ομάδες σχετικά με τις πρώτες εκτιμήσεις και την πρόοδο των εργασιών. Με τον τρόπο αυτό, τα επιμέρους συνδέονται με το όλον υπό την εποπτεία του διδάσκοντος, ο οποίος ενθαρρύνει, υποβοηθά και κατευθύνει τη διαδικασία. Στις ομάδες δίνεται ένα βοηθητικό αρχείο που προσφέρει πληροφορίες για τις λέξεις οι οποίες εκτιμάται ότι θα δυσκολέψουν τους μαθητές, και προβλέπει και μια σύντομη δραστηριότητα για κάθε ομάδα. Εφόσον οι μαθητές δεν καλύπτονται από το βοηθητικό αρχείο, μπορούν να αξιοποιήσουν τις ψηφιακές πηγές που τους προτείνονται.

Στη συνέχεια, οι μαθητές αξιοποιούν τις δυνατότητες της ψηφιακής γραφής, προκειμένου να αποδομήσουν τον μακροπερίοδο λόγο (μετακινώντας λέξεις ή

νοηματικά σύνολα, υπογραμμίζοντας ή εμφανίζοντας τις αρθρώσεις του κειμένου, αναδιατάσσοντας το κείμενο με τη μέθοδο «κατά κώλα», δημιουργώντας διαγράμματα κλπ.) και να οδηγηθούν στη μετάφραση. Στη συνέχεια, συγκρίνουν τη μετάφρασή τους με άλλες τρεις, προκειμένου να λάβουν ισχυρή ανατροφοδότηση. Καλό είναι να προκληθεί και κάποιος διάλογος με θέμα τις διάφορες μεταφραστικές εκδοχές, προκειμένου να καταστεί φανερή η υποκειμενικότητα που αναπόδραστα ενέχει κάθε μεταφραστική απόπειρα. Η δραστηριότητα αυτή αναμένεται να τονώσει το ενδιαφέρον των μαθητών και να τους εξοικειώσει με τη χρήση των διάφορων εργαλείων επεξεργασίας και σχηματικής αναπαράστασης των κειμένων. Με την ολοκλήρωση της δεύτερης φάσης, αναμένεται οι μαθητές να είναι σε θέση να κατανοούν τις πολλαπλές δυνατότητες που προσφέρουν οι ΤΠΕ στην επισήμανση και ανάδειξη των κειμενικών δομών και εμφάσεων, γεγονός που διευκολύνει και την εξαγωγή της μετάφρασης.

Γ' Φάση

Γραμματική και Συντακτικό

Στη φάση αυτή, διάρκειας μίας ώρας, οι μαθητές υλοποιούν εύκολες δραστηριότητες σχετικές με θέματα γραμματικής και συντακτικού που τους είναι ήδη γνωστά, δεδομένου ότι τόσο στο γυμνάσιο όσο και στο λύκειο τα φαινόμενα τα έχουν ήδη διδαχτεί κατ' επανάληψη. Παράλληλα, κάθε ομάδα δημιουργεί και ένα αρχείο με ασκήσεις γραμματικής ή συντακτικού και το προωθεί για επίλυση στις άλλες ομάδες. Στη φάση αυτή, οι μαθητές συνεργάζονται, αυτενεργούν, αναπτύσσουν ένα είδος άτυπης άμιλλας και ασκούν την κριτική τους ικανότητα, αφού μέσω της επιλογής των ερωτήσεων πρέπει να καλύψουν μια μεγάλη ποσότητα διδακτέας ύλης.

Δ' Φάση

Μελέτη και κατανόηση συντακτικού φαινομένου

Στη φάση αυτή, διάρκειας μίας ώρας, οι μαθητές μέσω παραδειγμάτων και εξάσκησης οδηγούνται επαγωγικά στην κατανόηση της λειτουργίας του μηχανισμού

μετατροπής του ευθέος λόγου σε πλάγιο. Συγκρίνουν το φαινόμενο με το αντίστοιχο φαινόμενο της νέας ελληνικής και, στη συνέχεια, δημιουργούν έναν οδηγό με τα στάδια της μετάβασης από τον ευθύ στον πλάγιο λόγο. Παράλληλα, μέσω παραδειγμάτων προχωρούν και στην εξαγωγή του κανόνα που ορίζει πότε οι δευτερεύουσες τελικές προτάσεις εκφέρονται με οριστική ιστορικού χρόνου. Ενδεχομένως οι μαθητές να γνωρίζουν ήδη τα φαινόμενα αυτά, οπότε η δραστηριότητα θα υλοποιηθεί πιο εύκολα. Η δραστηριότητα αυτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, δεδομένου ότι οι ασκήσεις μετατροπής ή μετασχηματισμού είναι συνηθισμένες στις πανελλήνιες εξετάσεις, αφού δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι οι μαθητές της Γ' Λυκείου τις έχουν μόνιμα στο μυαλό.

Ε' Φάση

Σύνδεση με το παρόν

Στη φάση αυτή, διάρκειας μίας ώρας, οι μαθητές επιστρέφουν στο νόημα και στα μηνύματα του κειμένου. Κάθε ομάδα υλοποιεί και [διαφορετικό Φύλλο Εργασίας](#). Στόχος των δραστηριοτήτων είναι η σύνδεση του κειμένου με την εποχή του και με το παρόν. Οι δραστηριότητες έχουν ως στόχο τον προβληματισμό των μαθητών και την ουσιαστική εμπλοκή τους σε ζητήματα αξιολόγησης ιδεών, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών. Αναζητούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους: αναγνωρίζουν τη διαλεκτική μέθοδο του Σωκράτη· υπερασπίζονται τον απόντα από τη συζήτηση Πρωταγόρα· προβληματίζονται για το γεγονός ότι κανένα έργο των σοφιστών δε σώθηκε· συγκεντρώνουν πληροφορίες για τον τρόπο συγγραφής και κυκλοφορίας των βιβλίων στην αρχαιότητα· τέλος, τοποθετούνται με επιχειρήματα στο ερώτημα που αποτελεί και τον τίτλο του σεναρίου, αν δηλαδή ο Πρωταγόρας είναι λαϊκιστής, όπως τον χαρακτήρισε έμμεσα ο Σωκράτης. Έτσι, το κείμενο αποκτά άλλη διάσταση και προβάλλεται δυναμικά στο παρόν. Στη φάση αυτή, υπάρχει και το στοιχείο της διαθεματικότητας («Φιλοσοφικός Λόγος», Έκφραση - Έκθεση, Ιστορία) τόσο σε επίπεδο προσέγγισης όσο και σε επίπεδο παραγωγής λόγου. Οι ΤΠΕ στη

φάση αυτή χρησιμοποιούνται ως ερευνητικά εργαλεία, αλλά και ως εργαλεία συγγραφής και παρουσίασης συγκεκριμένων κειμένων. Με το πέρας των εργασιών, οι μαθητές γνωστοποιούν στους συμμαθητές τους τις εργασίες και απαντούν ηλεκτρονικά σε ένα απαιτητικό τεστ εφ' όλης της ύλης που διεξήλθε η διδακτική πρόταση, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο κατανόησαν τα διάφορα φαινόμενα ή ζητήματα που τέθηκαν. Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει μέσω έντυπου ή ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου. Μπορεί να προκληθεί και σύντομη συζήτηση σχετικά με τον βαθμό επίτευξης των στόχων και κατάθεση της κτηθείσας εμπειρίας και των προτάσεων από τους μαθητές.

Η αξιολόγηση, επομένως, θα γίνει με την επίλυση εκ μέρους των μαθητών ενός σύνθετου τεστ και τη συμπλήρωση ειδικού ερωτηματολογίου, ώστε να διαπιστωθεί ο βαθμός επίτευξης των στόχων που τέθηκαν και να αναδειχθούν οι δυσκολίες που συναντήθηκαν. Καλό είναι, επίσης, στη φάση αυτή να προκληθεί σύντομος διάλογος για το αν θα μπορούσε να εγερθεί γόνιμος αντίλογος στην άποψη του Σωκράτη.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α' Φάση (1 διδακτική ώρα)

Φύλλο Εργασίας κοινό για όλες τις ομάδες

1. Να μεταφέρετε στον κειμενογράφο του υπολογιστή σας το απόσπασμα από τον «Θεαίτητο», 161 b–e του Πλάτωνα: «ΣΩ. Οἴσθ' οὖν, ὦ Θεόδωρε, [...] δημούμενον λέγειν τὸν Πρωταγόραν», αφού αναζητήσετε το κείμενο στη [Βικιθήκη](#) ή στην ψηφιακή βιβλιοθήκη του [Περσέα](#). Μορφοποιήστε κατάλληλα το [κείμενο](#) (γραμματοσειρά: Palatino Linotype 16, διάστιχο: 1,5), αφαιρώντας τις υπερσυνδέσεις, εάν υπάρχουν.
2. Αναγνώστε προσεκτικά το κείμενο και [απαντήστε σύντομα](#) στα παρακάτω:
  - ο Ποια είναι τα διαλεγόμενα πρόσωπα;
  - ο Για ποιο πρόσωπο γίνεται λόγος;
  - ο Ποιο είναι το αντικείμενο της συζήτησης στο συγκεκριμένο απόσπασμα;
3. Αντλώντας στοιχεία από το διαδίκτυο, γράψτε ένα πολύ σύντομο βιογραφικό για τα πρόσωπα που σας είναι άγνωστα (Θεαίτητος, Θεόδωρος) και ένα πολύ [συνοπτικό κείμενο](#) για το περιεχόμενο του πλατωνικού διαλόγου «Θεαίτητος».
4. [Στη σελίδα 49](#) του σχολικού σας εγχειριδίου (Εισαγωγή στον «Πρωταγόρα») αναφέρονται θεωρητικά στοιχεία σχετικά με την αφηγηματική τεχνική του Πλάτωνα στον διάλογο «Πρωταγόρας». Αξιοποιώντας τα [Σώματα κειμένων](#) της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα, να τεκμηριώσετε τις θεωρητικές σας γνώσεις, παραθέτοντας τις λέξεις - κλειδιά του αρχαίου κειμένου. Στη συνέχεια, να κάνετε το ίδιο και για τον «Θεαίτητο», στηριζόμενοι στο απόσπασμα που σας δόθηκε. Διαφέρει η αφηγηματική τεχνική των δύο πλατωνικών έργων; Τα πορίσματα της έρευνάς σας να καταγραφούν σε μία

παράγραφο (δέκα έως δεκαπέντε σειρών) με τη μέθοδο της σύγκρισης – αντίθεσης.

5. Τα έργα του Πλάτωνα, ως γνωστόν, έχουν διαλογική μορφή και, κατά συνέπεια, κυρίαρχα είναι τα στοιχεία της προφορικότητας και της διαλογικότητας. Εντοπίστε στο κείμενο τα στοιχεία αυτά (π.χ. κλητική προσφώνηση) και, στη συνέχεια, προσπαθήστε πειραματιζόμενοι στο πλαίσιο της ομάδας να διαβάσετε με «προφορικό» τρόπο το κείμενο υποδυόμενοι τα διαλεγόμενα πρόσωπα (μπορείτε να βοηθηθείτε και από [μια άλλη ανάγνωση](#)). Την καλύτερη αναγνωστική εκδοχή να την καταγράψετε σε ένα αρχείο (είτε με το λογισμικό ηχογράφησης των Windows είτε με το λογισμικό [Audacity](#)) και να το αποθηκεύσετε προσωρινά, ώστε να το συγκρίνετε, στη συνέχεια, με το αρχείο που θα κατασκευάσετε ως ομάδα σε επόμενη φάση, όταν πλέον θα γνωρίζετε ακριβώς το περιεχόμενο του κειμένου.

Η σύνδεση της Α' με τη Β' Φάση επιτυγχάνεται με τις παρακάτω ερωτήσεις του διδάσκοντος προς τους μαθητές:

- Ο λόγος στο συγκεκριμένο απόσπασμα είναι μακροπερίοδος ή βραχυπερίοδος;
- Κυριαρχεί η παρατακτική ή η υποτακτική σύνδεση;
- Θα μπορούσε να χωριστεί το κείμενο σε ενότητες. Ποιο είναι το κριτήριο στο οποίο στηρίζεται η πρόταση της ομάδας σας;

Όλοι συμφωνούν ότι κυριαρχεί ο μακροπερίοδος λόγος, η υποτακτική σύνδεση και το κείμενο χωρίζεται σε δυο μεγάλες ενότητες.

Λεπτομερείς οδηγίες:

Ο διδάσκων τονίζει ότι κατά την επόμενη διερευνητική φάση οι ομάδες θα υλοποιήσουν διαφορετικά Φύλλα Εργασίας μέσω κλήρωσης. Ακολουθεί κλήρωση για τα Φύλλα Εργασίας της Β' Φάσης και κάθε ομάδα επιλέγει τον εκπρόσωπό της ο οποίος βρίσκεται σε διαδικτυακή επικοινωνία με τον διδάσκοντα για τυχόν ελλείψεις, προβλήματα και απορίες.

Οι ομάδες παραδίδουν στον διδάσκοντα τα συμπληρωμένα Φύλλα Εργασίας (ή τα ανεβάζουν σε ιστολόγιο ή σε Wiki) και παραλαμβάνουν το νέο Φύλλο σε έντυπη μορφή, το οποίο αποστέλλεται και ηλεκτρονικά στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κάθε ομάδας. Είναι πολύ σημαντικό όλες οι ομάδες να γνωρίσουν τις δραστηριότητες που θα υλοποιήσουν οι άλλες ομάδες.

Καλό είναι στην πρώτη ώρα εφαρμογής του σεναρίου να ενσωματωθούν και τα δύο διαλείμματα, για να αυξηθεί ο διδακτικός χρόνος και το σενάριο να υλοποιηθεί ομαλά και χωρίς πίεση.

B' Φάση (1 διδακτική ώρα)

Φύλλο Εργασίας διαφορετικό για κάθε ομάδα

1. [Στις σελίδες 24-5](#) (οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στη διδακτέα ύλη) του σχολικού σας εγχειριδίου παρέχονται πληροφορίες κρίσιμες για την κατανόηση του αδιδακτου κειμένου. Να αποδώσετε διαγραμματικά τις πληροφορίες αυτές (τουλάχιστον πέντε) και να τις τεκμηριώσετε με αναφορές από [κείμενο του Διογένη Λαέρτιου](#), συμπληρώνοντας τον παρακάτω πίνακα.

α/α	Πληροφορία	Κειμενική αναφορά
1		
2		
3		
4		
5		
6		

2. Αφού συμβουλευτείτε το [συμπληρωματικό υλικό για γλωσσική εξομάλυνση](#) για να εξοικονομήσετε χρόνο, να υλοποιήσετε τις δραστηριότητες που περιέχονται σε αυτό: η πρώτη ομάδα την 1^η δραστηριότητα, η δεύτερη τη 2^η κ.ο.κ. Το ψηφιακό αρχείο με τις δραστηριότητες που θα παραγάγετε να το ανεβάσετε στον διαδικτυακό χώρο του μαθήματος.
3. Χρωματίστε έντονα στο κείμενο τα ρήματα (με κόκκινο χρώμα) τις μετοχές (με μπλε χρώμα) και τα ουσιαστικά, τα επίθετα ή τις αντωνυμίες που βρίσκονται σε πτώση ονομαστική (καφέ χρώμα) [μπορείτε να δείτε [εδώ](#) και

[εδώ](#)]. Δημιουργήστε [πίνακα](#) με λέξεις που εμφανίζονται περισσότερες από δύο φορές στο κείμενο.

4. Συζητήστε στο πλαίσιο της ομάδας [τι μπορεί να είναι](#) από συντακτική άποψη κάποιος όρος που βρίσκεται σε ονομαστική και, με βάση τις παραδοχές σας, αναγνωρίστε συντακτικά τους όρους του κειμένου που βρίσκονται σε ονομαστική. Παράλληλα, να τοποθετήσετε, εφόσον δεν υπάρχει, το λογικό υποκείμενο στα ρήματα του κειμένου α' και β' προσώπου ενικού και πληθυντικού (*έγω, σύ, ούτος/ήμεϊς, ύμεις, ούτοι*) [δείτε [εδώ](#) και [εδώ](#)].
5. Να επεξεργαστείτε το κείμενο της ενότητας με τη μέθοδο «κατά κώλα» αναδιατάσσοντας το κείμενο ή μετακινώντας τις λέξεις. Με την κατάλληλη διάταξη των λέξεων και τις χρωματικές επισημάνσεις, να αναδείξετε τις αρθρώσεις, τις αντιθέσεις και τις εμφάσεις, εντοπίζοντας τους αντίστοιχους γλωσσικούς δείκτες [συμβουλευτείτε τα [1](#), [2](#) και [3](#)].
6. Με τη βοήθεια του λογισμικού κατασκευής εννοιολογικών χαρτών ([CmapTools](#), [Inspiration](#)) να αποδώσετε σχηματικά τους βασικούς νοηματικούς άξονες του κειμένου.
7. Γράψτε τώρα τη μεταφραστική σας εκδοχή, προτείνοντας και εναλλακτικές λύσεις στα σημεία που είναι σκοτεινά ή αμφιλεγόμενα. Η πρώτη και η τρίτη ομάδα να αποδώσει τη μετάφραση κατά λέξη και με βάση τη σύνταξη, ενώ η δεύτερη και η τέταρτη κάπως πιο ελεύθερα, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνιακή περίσταση σε ρέον κείμενο της νέας ελληνικής. Αφού διαβάσετε τη μετάφρασή σας στην ολομέλεια του τμήματος, να τη συγκρίνετε, στη συνέχεια, με άλλες μεταφράσεις πιο ελεύθερες από το διαδικτυο [δείτε ενδεικτικά [1](#) και [2](#)] και [μία του διδάσκοντος](#) που αποδίδει το περιεχόμενο κατά λέξη.

Γ' Φάση (1 διδακτική ώρα)

Φύλλο Εργασίας διαφορετικό για κάθε ομάδα

1^η ομάδα

1. Δημιουργήστε ασκήσεις γραμματικής σε ένα αρχείο Word, κατά το πρότυπο των ερωτήσεων που τίθενται στις πανελλήνιες εξετάσεις. Πιο συγκεκριμένα, επιλέξτε είκοσι λέξεις του κειμένου (τέσσερα ουσιαστικά, τέσσερις αντωνυμίες, τρία επίθετα και εννέα ρηματικούς τύπους) και για την καθεμία να ζητήσετε έναν συγκεκριμένο τύπο, ώστε να καλύπτετε όσο γίνεται περισσότερο εύρος της ύλης. Παράλληλα, να σημειώσετε και τις σωστές απαντήσεις, για τις οποίες θα ζητήσετε την έγκριση του καθηγητή. Στη συνέχεια, να εκτυπώσετε το αρχείο (ή να το δώσετε και σε ψηφιακή μορφή, εφόσον υπάρχει δυνατότητα γραφής σε πολυτονικό) και να το προωθήσετε προς επίλυση στη δεύτερη ομάδα.
2. Διατυπώστε πρώτα προφορικά στο πλαίσιο της ομάδας και, στη συνέχεια, αξιοποιώντας ψηφιακές πηγές, έναν κατάλογο με τους αρχικούς χρόνους των ρημάτων του κειμένου και κοινοποιήστε τον και στις άλλες ομάδες.
3. Απαντήστε στις ασκήσεις που ετοίμασε για εσάς η δεύτερη ομάδα.

2^η ομάδα

1. Δημιουργήστε ασκήσεις γραμματικής σε ένα αρχείο Word, κατά το πρότυπο των ερωτήσεων που τίθενται στις πανελλήνιες εξετάσεις. Πιο συγκεκριμένα, επιλέξτε είκοσι λέξεις του κειμένου (τέσσερα ουσιαστικά, τέσσερις αντωνυμίες, τρία επίθετα και εννέα ρηματικούς τύπους) και για την καθεμία να ζητήσετε έναν συγκεκριμένο τύπο, ώστε να καλύπτετε όσο γίνεται περισσότερο εύρος της ύλης. Παράλληλα, να σημειώσετε και τις σωστές απαντήσεις, για τις οποίες θα ζητήσετε την έγκριση του καθηγητή. Στη συνέχεια, να εκτυπώσετε το αρχείο (ή να το δώσετε και σε ψηφιακή μορφή, εφόσον υπάρχει δυνατότητα γραφής σε [πολυτονικό](#)) και να το προωθήσετε προς επίλυση στην πρώτη ομάδα.
2. Δημιουργήστε έναν πίνακα με τους τρεις βαθμούς των επιθέτων και των επιρρημάτων του κειμένου και κοινοποιήστε τον και στις άλλες ομάδες. Σε περίπτωση δυσκολίας, υποβοηθήστε τη μνήμη σας αξιοποιώντας τις παρακάτω πηγές: τη [σχολική γραμματική](#) και το [ψηφιακό φροντιστήριο](#) του Υπουργείου Παιδείας [μπορείτε να δείτε και [εδώ](#)].
3. Απαντήστε στις ασκήσεις που ετοίμασε για εσάς η πρώτη ομάδα.

3^η ομάδα

1. Δημιουργήστε ασκήσεις συντακτικού σε ένα αρχείο Word, κατά το πρότυπο των ερωτήσεων που τίθενται στις πανελλήνιες εξετάσεις. Πιο συγκεκριμένα, επιλέξτε δέκα λέξεις του κειμένου και ζητήστε να εντοπίσουν τον συντακτικό τους ρόλο. Φροντίστε να καλύψετε όσο γίνεται περισσότερα συντακτικά φαινόμενα. Επίσης, να κατασκευάσετε μια άσκηση μετασχηματισμού (υποθετικοί λόγοι, ανάλυση μετοχής σε δευτερεύουσα πρόταση, ευθύς και πλάγιος λόγος). Παράλληλα, να σημειώσετε και τις σωστές απαντήσεις, για τις οποίες θα ζητήσετε την έγκριση του καθηγητή. Στη συνέχεια, να εκτυπώσετε το αρχείο και να το προωθήσετε προς επίλυση στην τέταρτη ομάδα.
2. Να εντοπίσετε τέσσερις δευτερεύουσες προτάσεις (διαφορετικού είδους) και να τις αναλύσετε πλήρως από συντακτική άποψη. Το αποτέλεσμα να το παρουσιάσετε σχηματικά με λογισμικό κατασκευής εννοιολογικού χάρτη ([CmapTools](#)) ή με τρόπο της επιλογής σας. Κοινοποιήστε την εργασία σας και στις άλλες ομάδες.
3. Απαντήστε στις ασκήσεις που ετοίμασε για εσάς η τέταρτη ομάδα.

4^η ομάδα

1. Δημιουργήστε ασκήσεις συντακτικού σε ένα αρχείο Word, κατά το πρότυπο των ερωτήσεων που τίθενται στις πανελλήνιες εξετάσεις. Πιο συγκεκριμένα, επιλέξτε δέκα λέξεις του κειμένου και ζητήστε να εντοπίσουν τον συντακτικό τους ρόλο. Φροντίστε να καλύψετε όσο γίνεται περισσότερα συντακτικά φαινόμενα. Επίσης, να κατασκευάσετε μια άσκηση μετασχηματισμού (υποθετικοί λόγοι, ανάλυση μετοχής σε δευτερεύουσα πρόταση, ευθύς και πλάγιος λόγος). Παράλληλα, να σημειώσετε και τις σωστές απαντήσεις, για τις οποίες θα ζητήσετε την έγκριση του καθηγητή. Στη συνέχεια, να εκτυπώσετε το αρχείο και να το προωθήσετε προς επίλυση στην τρίτη ομάδα.
2. Να βρείτε στο κείμενο μια περίπτωση υποθετικού λόγου και, στη συνέχεια, να τον μετατρέψετε σε όλες τις δυνατές περιπτώσεις, τονίζοντας με ιδιαίτερο χρωματισμό τον σύνδεσμο εισαγωγής και την έγκλιση εκφοράς. Κοινοποιήστε την εργασία σας στον καθηγητή και στις άλλες ομάδες.
3. Απαντήστε στις ασκήσεις που ετοίμασε για εσάς η τρίτη ομάδα.

Δ' Φάση (1 διδακτική ώρα)

Φύλλο Εργασίας κοινό για κάθε ομάδα

1. Αφού μελετήσετε με προσοχή τα διαγράμματα [Πλάγιος λόγος 1](#) και [Πλάγιος λόγος 2](#), να μετατρέψετε τις παρακάτω περιπτώσεις σε πλάγιο λόγο, εξαρτώντας τες πρώτα από αρκτικό και στη συνέχεια από ιστορικό χρόνο:

Ευκλείδης: Ἄρτι, (ἤκεις) ὦ Τερψίων, ἡ πάλαι ἐξ ἀγροῦ;

Τερψίων: Τίνες ἦσαν, ὦ Εὐκλείδη, οἱ λόγοι; ἔχοις ἂν μοι διηγήσασθαι;

Θεαίτητος: Πῶς τοῦτο λέγεις, ὦ Σώκρατες;

2. Στη συνέχεια, δημιουργήστε [έναν διαγραμματικό οδηγό](#) με τα βήματα της μετατροπής των ευθειών ερωτηματικών προτάσεων σε πλάγιες.
3. Αφού λάβετε υπόψη τον τρόπο με τον οποίο εκφέρεται η τελική πρόταση του κειμένου και το παρακάτω παράδειγμα: «Ἐβουλόμην δ' ἂν Σίμωνα τὴν αὐτὴν γνώμην ἐμοὶ ἔχειν, ἵνα ῥαδίως ἔγνωτε τὰ δίκαια» [μτφρ: *θα ήθελα να έχει ο Σίμων την ίδια γνώμη με μένα, για να αντιλαμβανόσασταν εύκολα τα δίκαια*], να συντάξετε τον κατάλληλο κανόνα συντακτικού, αφού συγκρίνετε το νόημα των δυο περιπτώσεων.

ΠΡΟΣΘΕΤΑ

Επίσης, καλό είναι να γίνει και μια ειδική αναφορά στη σύνταξη των ρηματικών επιθέτων, η μελέτη των οποίων προτείνεται για το επόμενο κείμενο θεματογραφίας.

Για εμπέδωση κάποιων φαινομένων που εμφανίζονται στο κείμενο, προτείνεται η αξιοποίηση του υλικού που υπάρχει στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα και στο ηλεκτρονικό φροντιστήριο του Υπουργείου Παιδείας:

- ο Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα: [Επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις, ρηματικά επίθετα σε -τέος, οι ερωτηματικές προτάσεις στον πλάγιο λόγο, οι τελικές προτάσεις.](#)
- ο Ηλεκτρονικό φροντιστήριο του Υπουργείου Παιδείας: [ρηματικά επίθετα σε -τέος, ευθύς και πλάγιος λόγος, παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων.](#)

Ε' Φάση

Φύλλο Εργασίας διαφορετικό για κάθε ομάδα

1^η Ομάδα

1. Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο, να εντοπίσετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου κειμενικού είδους και τη μέθοδο με την οποία διαλέγεται ο Σωκράτης. Παράλληλα, να εντοπίσετε τον αποκάλυπτα ειρωνικό τόνο του κειμένου και να ερμηνεύσετε τη σκοπιμότητά του [μπορείτε να δείτε και [εδώ](#)].
2. Δημιουργήστε έναν πίνακα με δύο στήλες. Στην πρώτη στήλη θα γράψετε δέκα λέξεις του κειμένου που εξακολουθούν να υπάρχουν στη νέα ελληνική με την ίδια σημασία και στη δεύτερη δέκα λέξεις του κειμένου που υπάρχουν μεν στη νέα ελληνική αλλά η σημασία τους έχει διαφοροποιηθεί.
3. Δημιουργήστε ένα ηχητικό αρχείο με νέα ανάγνωση του κειμένου και συγκρίνετε την ανάγνωση αυτή με την ανάγνωση που κάνατε την πρώτη φορά. Αν υπάρχουν διαφορές, πού τις αποδίδετε; Καταθέστε προφορικά τις απόψεις σας στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

2^η Ομάδα

1. Στο απόσπασμα του «Θεαίτητου» ο Σωκράτης σχολιάζει επικριτικά τις απόψεις που εξέθεσε ο -απών από τη συζήτηση- Πρωταγόρας στο προοίμιο του έργου του «Αλήθεια», το οποίο φαίνεται ότι αποτελούσε για την εποχή «εκδοτικό γεγονός». Αφού μελετήσετε το άρθρο που δημοσιεύτηκε στην «Ελευθεροτυπία» με τίτλο [«Είναι τα βιβλία άνθρωποι;»](#) και τους ιστότοπους όπου παραπέμπουν τα τρία πρώτα αποτελέσματα της μηχανής αναζήτησης [Google](#) με όρο αναζήτησης «τα βιβλία στην αρχαιότητα», να γράψετε ως ομάδα ένα σύντομο δοκιμαϊκού χαρακτήρα κείμενο και να το αναρτήσετε στο ιστολόγιο του μαθήματος. Στο κείμενό σας να αναφερθείτε στα μέσα και στη διαδικασία έκδοσης βιβλίων στην αρχαιότητα και, παράλληλα, να τοποθετηθείτε με επιχειρήματα σχετικά με το ερώτημα αν σώθηκε κατά σύμπτωση ή κατά τύχη το σύνολο του πλατωνικού έργου, αλλά μόνο μεμονωμένες φράσεις ή ελάχιστα αποσπάσματα από τους σοφιστές ή τους προσωκρατικούς φιλοσόφους.
2. Δημιουργήστε ένα ηχητικό αρχείο με νέα ανάγνωση του κειμένου και συγκρίνετε την ανάγνωση αυτή με την ανάγνωση που κάνατε την πρώτη φορά. Αν υπάρχουν διαφορές, πού τις αποδίδετε; Καταθέστε προφορικά τις απόψεις σας στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

3^η Ομάδα

1. Ο Πρωταγόρας δεν είναι παρών στη συζήτηση για να υποστηρίξει τις απόψεις του, οι οποίες αμφισβητούνται έντονα και λοιδορούνται από τον Σωκράτη. Ένας από τους τρόπους πειθούς, όπως γνωρίζετε, είναι και η «επίθεση στο ήθος του αντιπάλου». Στοιχειοθετείται κάτι τέτοιο στην περίπτωση του Σωκράτη; Απαντήστε με επιχειρήματα σε μία σύντομη παράγραφο με τη μέθοδο της αιτιολόγησης.
2. Γράψτε ένα σύντομο κείμενο για να υπερασπίσετε τον Πρωταγόρα αποδομώντας τον λόγο του Σωκράτη. Στην εμβάθυνση στη φιλοσοφική σκέψη θα μπορούσε να σας βοηθήσει και το κείμενο του Σέξτου Εμπειρικού («Προς Λογικούς» Α'), ο οποίος αναφέρεται στο παράδοξο του Πρωταγόρα. Τα κείμενά σας να αναρτηθούν στο ιστολόγιο του μαθήματος.
3. Δημιουργήστε ένα ηχητικό αρχείο με νέα ανάγνωση του κειμένου και συγκρίνετε την ανάγνωση αυτή με την ανάγνωση που κάνατε την πρώτη φορά. Αν υπάρχουν διαφορές, πού τις αποδίδετε; Καταθέστε προφορικά τις απόψεις σας στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

4^η Ομάδα

1. α) Ο Σωκράτης ισχυρίζεται στο κείμενο ότι ο Πρωταγόρας διατυπώνει τις απόψεις του «δημούμενος». Για την ερμηνεία της λέξης υπάρχουν οι παρακάτω εκδοχές:
    - α. *δημοῦσθαι* δημοκοπεῖν καὶ ἀντιπαίξειν (Λεξικό της Σούδας)
    - β. *δημοῦται* παίζει, θωπεύει (ΗΣύχιος).
  - β) Ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του (Δ 4, 22-26), [ενότητα 19](#) του σχολικού σας βιβλίου «Φιλοσοφικός Λόγος», αναφέρει: «Στις δημοκρατικές πόλεις που κυβερνιούνται κατά τον νόμο, δεν κάνει ποτέ την εμφάνισή του δημαγωγός, αλλ' είναι οι άριστοι πολίτες που έχουν την πρωτοκαθεδρία. Οι δημαγωγοί κάνουν την εμφάνισή τους εκεί όπου οι νόμοι δεν αποτελούν την υπέρτατη αρχή».
  - γ) Στο σχολικό σας εγχειρίδιο «Έκφραση – Έκθεση» Γ' Λυκείου, σ. 176 υπάρχει το κείμενο [«Λαϊκότητα και λαϊκισμός»](#).
2. Αφού μελετήσετε τα παραπάνω ή και άλλες πληροφορίες από το διαδίκτυο, να γράψετε ως ομάδα ένα σύντομο αποδεικτικό δοκίμιο και να το αναρτήσετε στο ιστολόγιο του μαθήματος (έως 300 λέξεις), όπου θα προσδιορίζετε τα κίνητρα και τον τρόπο δράσης του αρχαίου δημαγωγού και του σύγχρονου λαϊκιστή, εξηγώντας παράλληλα γιατί ο όρος «λαϊκιστής» κρίνεται τελείως αδόκιμος για την περίπτωση ενός φιλοσόφου.
  3. Δημιουργήστε ένα ηχητικό αρχείο με νέα ανάγνωση του κειμένου και συγκρίνετε την ανάγνωση αυτή με την ανάγνωση που κάνατε την πρώτη φορά. Αν υπάρχουν διαφορές, πού τις αποδίδετε; Καταθέστε προφορικά τις απόψεις σας στη συζήτηση που θα ακολουθήσει.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο αυτό συνδυάζει τη διδασκαλία ενός αδιάκτου κειμένου στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Θεματογραφίας τόσο με τα παραδοσιακά συμβατικά όσο και με τα ηλεκτρονικά μέσα διδασκαλίας. Επαφίεται, λοιπόν, στον εκπαιδευτικό να περιορίζει ή να διευρύνει τον ρόλο των ΤΠΕ, ανάλογα με τη δεκτικότητα και τη συμμετοχικότητα των μαθητών, αναπροσαρμόζοντας τις στρατηγικές του. Θα μπορούσε, επίσης, υπακούοντας σε μια κανονιστικού ή χρησιμοθηρικού τύπου λογική, να αφαιρέσει τελείως την 1^η και την 5^η φάση. Στην περίπτωση, όμως, αυτή, θα στερούσε από το σενάριο τα συγκριτικά του πλεονεκτήματα: τον περιορισμό της πρωτοκαθεδρίας της γραμματικής και του συντακτικού και την έμφαση στην ανάδειξη της σχέσης κειμενικού είδους και γλώσσας, αλλά και του ίδιου του περιεχομένου. Τα προϊόντα που θα παραγάγουν οι μαθητές μπορούν είτε να παρουσιαστούν στην ολομέλεια του τμήματος με την προσθήκη μίας ακόμη διδακτικής ώρας ή με την ανάρτηση του συνόλου των δραστηριοτήτων σε εικονικό χώρο (ιστολόγιο, Wiki, περιβάλλον Moodle). Μπορεί, επίσης, ο εκπαιδευτικός να μελετήσει και άλλα φαινόμενα που παρατηρούνται στο κείμενο, όπως ειδικές και αιτιολογικές προτάσεις, τελικές προτάσεις, υποθετικές προτάσεις, προσωπική και απρόσωπη σύνταξη των ρηματικών επιθέτων, τα παραθετικά των επιθέτων και των επιρρημάτων ή ακόμη και να κάνει μια καλή επανάληψη σε όλα τα παραπάνω.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Αναμφίβολα, η διδασκαλία ενός αρχαίου ελληνικού κειμένου από το πρωτότυπο με τη χρήση των ΤΠΕ δεν μπορεί παρά να ενσωματώνει και στοιχεία παραδοσιακών διδακτικών μεθόδων και πρακτικών. Αυτό γίνεται φανερό κυρίως στο τελευταίο Φύλλο Εργασίας, όπου οι ΤΠΕ χρησιμοποιούνται τελείως εργαλειακά για την κατασκευή και την παρουσίαση των κειμένων. Ενδεχομένως ο χρόνος που διατίθεται

για την υλοποίηση του σεναρίου να είναι υπερβολικός, ωστόσο δικαιολογείται απόλυτα από το είδος και το εύρος των δραστηριοτήτων. Είναι σαφές πως σε μια παραδοσιακού τύπου διδακτική πρακτική το πρώτο και το τελευταίο Φύλλο δε θα είχαν θέση, ωστόσο ακριβώς εδώ συνίσταται τόσο η διαφοροποίηση όσο και η πρόκληση. Βέβαια, δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι το σενάριο είναι πολύ απαιτητικό και για τον διδάσκοντα και για τους μαθητές και ότι τα χρονικά περιθώρια που διαθέτει ο καθηγητής ο οποίος διδάσκει τη Θεματογραφία στη θεωρητική κατεύθυνση της Γ' Λυκείου είναι ασφυκτικά.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννου, Τ. 2011. «Οι ΤΠΕ στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών». Στο *Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Επιμορφωτικό Υλικό για την Εκπαίδευση των Επιμορφωτών στα ΠΑΚΕ*, τεύχος 3. Κλάδος ΠΕ 02. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, 104 - 128.

http://filologostpe.files.wordpress.com/2012/10/yliko_pe02-201106.pdf

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Lesky, A. ⁵1981. *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*. Μτφρ. Α. Τσοπανάκης. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη, 709 – 752.

Μαρωνίτης, Δ. Ν. 2009. «Από τη γραπτή στην προφορική σχολική μετάφραση». Στο *Ενδογλωσσική Μετάφραση*, επιμ. Δ. Ν. Μαρωνίτης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. [01/10/2012]

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_theory/page_000.html

Πόλκας, Λ. & Κ. Τουλούμης. 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 18 - 22. [01/10/2012]

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.3ancient_greek_pol_kas-touloumis_0.pdf

Σπυρόπουλος, Η. Σ. ⁴1992. *Πλάτωνος Πρωταγόρας*. Εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, ερμηνευτικά σχόλια. Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ – ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 35-39.

Τσέλικας, Σ. 2006. «Αρχαία ελληνική θεματογραφία και μετάφραση». Στο *Ενδογλωσσική Μετάφραση*, επιμ. Δ. Ν. Μαρωνίτης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. [01/10/2012]

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_theme/index.htm

↓

Τσιότρας, Β. 2008. *Η αρχαία ελληνική θεματογραφία στο Λύκειο. Συμβολή στη διδακτική του «αδίδακτου» κειμένου*. Αθήνα: «Τυπωθήτω» - Γ. Δαρδανός.

ΥΠΕΠΘ - Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. 2007. *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο (Σχολικό έτος 2007 - 8)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.